

GROBLJE NA MANASTIRINAMA

postaje sjedištem namjesnika Ilirika, poslije Dalmacije. Stariji naziv *Salonae* (pl.) upućuje na nastanak iz većega broja naselja, od kojih su neka u posljednje vrijeme i otkrivena. Naseljavanjem veterana u doba Cezara i Oktavijana Augusta stara delmatska Salona (ime dobila po rijeci Salon, a to je prema Tomi Arhidakonu današnja rijeka Jadro) postaje kolonija rimskih građana — *colonia Iulia (Marta) Salona*.

Salona je bila omeđena i opasana zidinama koje su nastajale tijekom nekoliko stoljeća, kao što je i sam grad nastajao u nekoliko etapa. U urbanističkome su razvitku uočljiva tri glavna dijela: središnji ili *urbs antiqua*, odn. *urbs Graeca* ili *urbs vetus*, te dva proširenja, jedno na zapad, *urbs occidentalis* i drugo na istok, *urbs orientalis*.

Prvi procvat doživljava Salona u ranome carstvu (za Julijevaca), a potom u doba Trajana i Hadrijana, pa Antoninā i osobito potkraj III. st., za Dioklecijana, kada dobiva i počasni nadimak *Valeria*. Tada su ponovno obnavljane zidine, sagrađene mnoge monumentalne građevine, obnovljeni forum, hramovi i terme te dograđen amfiteatar. Posljednja tri stoljeća salonitanske povijesti obilježena su snažnim razvitkom kršč. općine u samome gradu i podizanjem mnogih crkv. građevina, a po nekima je od njih Salona poznata u čitavu svijetu i u arheol. znanosti (oratorij, bazilika na Marusincu). Salonitanski biskup postaje metropolitom Dalmacije, a sam grad uživa znatan ugled zbog svojih prvomučenika biskupā Domnija (Dujma), Anastazija (Staša) i dr., a potom i po crkv. saborima u prvoj pol. VI. st. Mnoge građevine podignute u doba afirmacije kršćanstva oblikovale su S dio grada (*urbs orientalis*) i izmijenile njegov urbanistički lik. Tada nastaje gradski kulturni centar, tzv. biskupski kompleks oko velikih gradskih bazilika, velik broj crkava u gradu i njegovoj okolici, bogata prigradska

grobља (Kapljuč, Manastirine, Marusincac). Posljednji važni zahvati u urbanoj konfiguraciji događaju se poč. VI. st. i u Justinijanovo doba, kada se ponovno rekonstruiraju zidine (Justinijanov general Konstantinianos u doba bizantsko-gotskih ratova), podižu nove crkve (križna bazilika, crkva u Gradini) i ukrašuju skulpturom uvezenom s Istoka.

Salona kao grad prestaje postojati vjerojatno svršetkom VI. i poč. VII. st. kada se civilne, vojničke i crkv. vlasti, dostojanstvenici i bogati građani sele u nedaleku carsku Dioklecijanovu palaču. U tome sigurnu zakloništu nastavlja se salonitanska urbana tradicija i stvara u civilnom i vjerskom pogledu novi centar — grad Split. Salona više nikada nije obnovljena. Hrvati se poč. IX. st. naseljavaju na njezinoj I periferiji, o čemu svjedoče obnove starokršč. sklopova (Rižnice) i groblja na Glavičinama — Majdanu, Mravincima, kao i nove crkve. Zahvaljujući činjenici da se u ant. Saloni nije nastavilo živjeti, ostaci grada unutar zidina postali su jedan od najvrednijih i najbogatijih arheol. nalazišta u Hrvatskoj.

Istraživanja urbane topografije najsustavnije je provodio E. Dyggve, koji je utvrdio trodjelnu podjelu grada, nastalu njegovim širenjem od prvotne jezgre (*urbs vetus*) najprije prema zapadu (*urbs occidentalis*), a potom prema istoku (*urbs orientalis*). Takvo širenje potvrđuju i ostaci monumentalnih vrata, tzv. *Porta Caesarea* na I strani prvotne jezgre. Ta su vrata, naime, širenjem gradskoga područja, poslije omeđenoga novim zidinama, ostala »u gradu«. Najstarija je jezgra bila opasana zidinama s kulama na uglovima, a kule su se nalazile i uzduž čitavoga zidnog plašta, kao što je bio običaj kod utvrđivanja gradskih središta. Nasuprot tim očuvanim »carskim vratima«, Dyggve je pretpostavio postojanje još jednih, zap. vrata najstarije jezgre i nazvao ih *Porta Graeca*. Oboja je vrata spajala